

Uhøytidelige bedømminger

Jan-Ole Hesselberg
psykologspesialist og ledende fagsjef, ExtraStiftelsen

Boken er full av tankevekkende og underholdende eksempler på snarveiene vi tar når vi vurderer informasjon.

Karl Halvor Teigen, *Terningen er rund. Bedømningspsykologi i tretten kapitler*, Cappelen Damm, 2017, 251 sider

BESLUTNINGS- OG bedømningspsykologi, fagfeltet som omhandler våre vurderinger og beslutninger, har blitt allemannseie. Det som på 90-tallet var forbeholdt universitetsstudentene og som jeg stiftet bekjentskap med på ex.fac., har blitt popularisert av fagets fremste forskere. I forrige uke tittet jeg innom en bokhandel i jakten på *Tenke, fort og langsomt* av nobelprisvinner Daniel Kahneman. Utsolgt. Det er tomt hos forlaget.

Kanskje gjør ikke det så mye. For nå har Karl Halvor Teigen skrevet bok.

Om du ikke skulle være kjent med Teigen, så er han vår egen Kahneman. (En sammenlikning han antakelig er rimelig lei). Han har forsket på hvordan vi tenker om flaks, overraskelser, tilfeldige tall, anger, løgner og sukk. Mange psykologistudenter har blitt kjent med ham gjennom tørrvittige foredrag og bøkene hans om psykologiens historie. Folk flest har muligens blitt eksponert for ham gjennom sporadiske opptredener som ekspert i radio og på TV. De færreste vil reagere på å kalle ham en ekspert. Han er en av vår tids aller fremste norske forskere og formidlere.

Humoristisk

Undertittelen til *Terningen er rund* vekker ingen nysgjerrighet, men er beskrivende:

Bedømmingspsykologi i tretten kapitler. I innsalget hevdes boken å være en «uhøytidelig innføring i bedømmingspsykologien» og å gi «overraskende og underholdende glimt av hva som skjer når folks skjønn og øyemål blir satt på prøve». Det lykkes Teigen med. Boken er full av tankevekkende, gjenkjennbare og underholdende eksempler på alle snarveiene vi tar når vi skal vurdere informasjon – enten det gjelder årsakssammenhenger, sannsynlighet, skyldspørsmål eller diagnostiske vurderinger.

Om du liker humor som baserer seg på underdrivelser, vil du humre deg gjennom boken. Som eksempel skriver Teigen, under overskriften «Urimelige sannsynligheter» om en undersøkelse der han spurte et utvalg om de noen ganger hadde vært i livsfare, og om å angi sannsynligheten for at de hadde blitt drept. Teigen oppsummerer: «Et urovekkende flertall på 80 av 146 svarte at ja, det hadde de. (...) Flertallet opererte med sannsynligheter på over 50 prosent, flere var oppe i 90 prosent, og en oppga faktisk en 100 prosent sannsynlighet. Det må ha vært feil, for han deltok i undersøkelsen, frisk og rørig.»

Egen forskning

Bokens største styrke er at brorparten av det Teigen skriver om er hans egen forskning. Det gir et innblikk i et kreativt og lekent hode som har fått anledning til å boltre seg. Selv om det allerede finnes et godt utvalg bøker innenfor samme tema, er det overraskende tilfredsstillende å lese en norsk bok der norsk forskning og norske forsøkspersoner spiller hovedrollen.

Bokens største svakhet er et noe omstendelig språk. Teigen sparer heldigvis leseren for fagbegrep og forklarer dem godt der de brukes. Likevel, jeg tok meg selv i å måtte lese setninger flere ganger, og stod litt for ofte fast i ord som var ukjente for meg. Jeg tilskriver det mine personlige preferanser og at forfatteren og denne leseren tilhører generasjoner adskilt med tre tiår.

Ramme alvor

Selv om eksemplene ofte er underholdende og presentert med glimt i øyet er hovedkonklusjonen ramme alvor. Vi kan ikke og bør ikke stole på egne vurderinger når vi står overfor viktige beslutninger. Det er en sannhet som stadig flere er blitt klar over, og som har ført til endringer i sentrale vurderings- og beslutningsprosesser. Kanskje spesielt i rettsvesenet hvor alt fra avhørsmetoder til utdanningen av dommere har blitt endret i lys av denne forskningen.

Paradoksalt nok er inntrykket mitt at psykologer i altfor liten grad har gjort det samme. For hva gjør vi når vi danner oss fargerike teorier om årsakene til pasientens atferd og sitter i veiledninger og detaljtolker utsagn og gester fanget på video? Vi tramper regelmessig i de samme kognitive fellene som alle andre mennesker. Om ikke annet burde vi bli flinkere til å erkjenne at det er en mulighet, og det vil denne boken hjelpe deg med.

Boken er utgitt på Cappelen Damm Akademisk, men det bør ikke skremme noen. Verken den opplyste allmennhet som kanskje tenker at den blir for teknisk, eller psykologer og psykologistudenter som frykter den blir for enkel.